

Jednou z věcí, jimž se v naší veřejnosti věnuje nejvíce pozornosti, je divadlo. A přece: Nemáme zase už několik roků scény, jež by se vyznačovala vlastní uměleckou myšlenkou, opravdovou uměleckou vůlí. Co chybí našim divadlům? Můžeme říci slovy Grillparzerovými: Herec, divák, drama.

Každé drama, jež se u nás urodí, je vítáno jako malý zázrak — aby bylo brzo uloženo k odbytým věcem a abychom mohli s novou nadějí čekat dál na „naše drama“. Tož kdy tedy? Veliké drama vznikne z divadla, ne naopak. Protože naše divadla nebyla dosud trvaleji na slušnější úrovni, nemáme dramatu. Kdy bylo naše drama poměrně nejlepší? Za realismu a naturalismu. Protože tehdy Národní divadlo také opravdu cosi znamenalo. Ale příliš zliterárnělo a vzdálilo se vlastnímu smyslu divadla, jímž je hra. Divadlo naturalistické přestalo být divadlem a stalo se literaturou na jevišti. Dnešní naši dramatici také zápasí marně, bez ohlasu. Proč? Necítí tísně společnosti, je dovede pohnout ke tvoření jen tíseň spočívající na bedrech jednotlivcových. Pro záležitosti osobnosti ztratila už dávno většina lidí smysl.

Nemáme herce, tj. poctivého pracovníka v umění hereckém. Naše scény čím dále od Prahy, tím více jsou zaplaveny diletantismem. V Praze se kdysi chtěl překonat. Hilarovi stačilo chtít pracovat dva roky a byl vynesena do Národního divadla. Jsme uznali za vše. Hilar měl odpor k realitě, dobrá. Ale pobouřil

měšťáka a stal se opatrnějším. Měšťák chce mít vše hotové, nechce se mu namáhat ke spolutvoření. A přece znamená Hilar jen obměnu výrazu, stylu, a ne základní reformu divadla. Vybičoval dosavadní divadlo do ostrých forem. Neptal se po základu, smyslu divadla. Neopřel se ve svém snažení o rozhodujícího činitele v divadle: o publikum.

Abychom mohli mít nové divadlo, musíme mít napřed nového diváka; lépe: diváctvo. Dnešní divadlo obsadila měšťácká třída. Lid vykazala nahoru na galerie, před hercem sedí netvořivé publikum, jež nemůže vytvořit psychologické prostředí pro opravdovou tvorbu hercovu. Herec utíká sám do sebe a propadá se ve svém já. Kapitalistický systém bere vnější podmínky divadlu. V jednom jsme ještě u nás poněkud ušetřeni. Naše divadla jsou většinou podniky státními, obecními, veřejnými, neznáme příliš soukromého obchodního podnikání v oboru divadla. Ale zato nám divadla ovládají tendence, jež určují ovladatelé státu. Naše divadla jsou cizí dynamické tendenci mas, jež charakterizuje dobu. Masy, jež jsou sjednoceny duchovním proudem doby, mají duchovní obsah, ztrácejí se stále více divadlu a jsou získávány kinem. V divadle nesedí masa duchovně sjednocená a zformovaná, nejvýš jen úlomky její, a vedle nich skupinky a jednotlivci nejrozličnějšího formování. Individualisté, kteří řídí věc divadelní, nedoceňují význam kolektivu pro život divadla. Mohli by již dnes si získat aspoň částečně, aspoň někdy jiné obecenstvo. Oni však usilují o nejvyšší, nejvypjatější formu osobnostní, bojující boj předem prohraný. Vybičovávají sebe a nestarají se o to, že nemají základu v diváctvu. Rozškátulkovaná divadla naše k tomu pečlivě oddělují od sebe diváky a nedopouštějí, aby vznikla tvořivá atmosféra. Kolektivisticko-materialistický poměr současného člověka ke světu nedošel dosud výrazu na naší scéně. Divadlo, kdykoli došlo svého klasického tvaru a nejvyššího rozkvětu, bylo neseno duchovním obsahem mas. Jak je tomu dnes? Hnutí, jež se nese za vytvořením organického kolektiva naplněného duchovním obsahem, je, jak to historický vývoj podmínil, třídní, a proto vyloučeno

z repertoáru našich scén. Tím vším nastává zřejmý soumrak divadla. Divadlo jakožto nejbezprostřednější výraz základních lidských vášní, nejhlubšího duševního dění se vyžívá, ohrožováno jsouc v bodě, jímž nejvíce získávalo, ve spojení slova s mimikou, pokrokem umění ve filmu, jenž vyrůstá na umění mimické par excellence. V divadlech se předčítají dialogizované romány.

Reformní hnutí bývají vždy exponenty kulturní situace. V divadle se reformuje z několika stran. V Německu a především v Rusku. My však doma jsme bezpečni před reformou. Zveme si stále Stanislavského, a když mu v Holandsku kyne lepší bytí a chce nás opustit, bijeme se za něj. Chodíme se dívat stále na umění, jež bylo už před válkou staré ve svém principu a jež člověku, žijícímu trochu dneškem, je zcela nepřijatelné již pro psychologickou rozdloubanost postav v dramatech, jež tito Rusové hrají. Děláme to z módy a ze slovan-ského bratrství. Z téhož důvodu nemůžeme připustit k nám Tairova s jeho družinou, třeba po vítězné cestě Německem byla stanula na samých našich hranicích. Přenecháváme osvícení, jež jejich umění vyzařuje, Němcům a převezmeme je až pak z druhé ruky.

Budeme muset skutečně čekat na nápravu, až vývojem věcí nedivadelních v divadlech zasedne ten, jenž je v nich hlavní: lid?

(Var II, str. 473–475, 15. 10. 1923)

PROGRAMOVÉ PROHLÁŠENÍ

spisovatelů, básníků a umělců výtvarných literární skupiny „TRN“

Vzhledem k tomu, že všechny literární skupiny vydaly svá programová prohlášení, i my ve svém centrálním orgánu pro RČS prohlašujeme:

Vznikli jsme pod tlakem doby; naším cílem jsou denní požadavky člověka jakožto člověka zvlášť i jakožto člověka vůbec.

Kašleme: na všechny literární cency, na konferenci v Janově, na smlouvu versailleskou, na Tina Pattieru, na Ivana Golla, na Scheinpfluga i Wohlschlägra.

Pravíme: je třeba ráno mít kávu, v poledne polévku a maso, večer rizoto. Je třeba mít zašité díry v kalhotách a je třeba měnit prádlo aspoň jednou za 14 dní. (To vše bylo dosud „Nad naši sílu“, jak napsal Björnson.) Vše ostatní je humbuk, klam, mam a šálení.

Víme: Rabíndranáth Thákur je indický spisovatel; člověk je tvor společenský — život je věc těžká — když se nepospíchá, nic se neproměšká; my za vás horký kaštan z ohně vytahovat nebudem.

Všemu lidstvu ultimátum:

Jak si usteleš, tak si lehneš.

Bažíme po novotách. — *Chceme:* aby slunce bylo aspoň dvakrát za rok popošoupnuto z rovníku na rovnoběžku 53 $\frac{1}{2}$ ° s. š. Aby Reprezentační dům byl zbaven své reprezen-tability, která bude přenesena na nás. Aby Helsingfors byl